

Od Redakcji

[...] gdzie moja wyobraźnia zaczyna żyć, czując jak
zaturza się w głębinie tego, co nie jest mną samym [...]

Marcel Proust

1.

Stajemy się świadkami kolejnych zwrotów w naukach humanistycznych. Pod koniec minionego stulecia Susan Bassnett przewidziała nadejście zwrotu translatologicznego w studiach kulturowych, które swoją uwagę skierowały w stronę socjologii, polityki przekładu oraz interkulturowości. Artykuły zgromadzone w najnowszym numerze „Poznańskich Studiów Polonistycznych. Serii Literackiej” ukazują pojęcie wyobraźni przez pryzmat kolejnych zwrotów przekładoznawstwa, jako kategorię wzbogacającą i otwierającą nowe możliwości interdyscyplinarnych badań nad przekładem. Kategoria ta wyznacza szeroki krąg problemów zarówno wówczas, gdy skupiamy się na procesie tworzenia przekładów, jak i wtedy, kiedy interesuje nas ich oddziaływanie i recepcja w obrębie kultury docelowej. W tym kontekście nie sposób również przecenić metod badawczych wypracowanych w kręgu językoznawstwa kognitywnego, które znacznie zmieniły współczesną myśl translatologiczną. W ramach kognitywnego rozumienia przekładu aktualne stają się pytania o wielojęzyczną wyobraźnię nie tylko autora – pierwszego konceptualizatora tekstu literackiego, lecz także każdego kolejnego jego interpretatora i redaktora/rewritera (tłumacza, historyka i krytyka literatury, wydawcy, ilustratora, czytelnika).

W artykule wprowadzającym do tomu Edward Balcerzan kreśli perspektywę zaistnienia kategorii wyobraźni w dyskursie przekładoznawczym, badacz buduje inspirującą opozycję przynależnej autorowi fakultatywnie wyobraźni stwarzającej oraz właściwej tłumaczowi i nieodzownej w jego pracy – wyobraźni inspirowanej i kontrolowanej przez tekst źródłowy. Tym rozważaniom swoiście wtóruje Bożena Tokarz: opisując, w jaki sposób na kolejnych etapach procesu przekładania uruchamiana jest praca wyobraźni, ma na uwadze reakcje czytelnika tłumaczonego tekstu. Natomiast Elżbieta Tabakowska objaśnia rolę wyobraźni (zwłaszcza em-

patycznej) w kognitywistycznej teorii przekładu, szczególnie akcentując przy tym Inność słowa i kultury podlegających translacji. Z kolei o zwrocie kreatywnym w przekładoznawstwie, jego antymimetycznym charakterze i jednym z modeli, czyli przekładzie kubistycznym, pisze Tamara Brzostowska-Tereszkiewicz, powołując się między innymi na eksperymentalne tłumaczenia Jeana Arthura Rimbauda pióra Clive'a Scotta.

Do podstawowych zagadnień translatologicznych należy ekwiwalencja, która jako poręczne pojęcie opisu twórczości przekładowej została dawno zakwestionowana. Czy jednak nasze wyobrażenia o przekładzie nie są wciąż zdominowane przez miraż i widma ekwiwalencji? W jaki sposób konwencje i normy kształtujące współczesne rozumienie przekładu tworzą alfabet wyobraźni przekładowej? Te pytania podejmuje: Jerzy Jarniewicz, jako autor rozważań o ekwiwalencji emocjonalnej, oraz Aleksandra Burba, którą zajmuje język codzienności w serii przekładowej *Skakanki ufoistki* Mirona Białoszewskiego.

Autorzy niniejszego numeru podejmują problemy recepcji literatury obcojęzycznej, koncentrując się właśnie na kwestiach związanych z zagadnieniami serii przekładowej. Małgorzata Wesołowska, śledząc kolejne polskie tłumaczenia *Pana Kiełbota* Güntera Grassa, pisze o tłumaczeniu jako innowacyjnej grze wyobraźni, a ze swych obserwacji wyprowadza osobliwą metaforę tłumacza. Badania autorki spokrewnione są z artykułem Marty Skwary, która proponuje poszerzenie zagadnień serii przekładowej mieszczących się na pograniczu translatologii i komparatystyki, a także wskazuje, iż „seria tekstualizacji”, jak ją nazywa, jest dziełem wyobraźni badacza. Na podobnej zasadzie Aleksandra Kremer zauważa oddziaływanie przekładu na wyobraźnię czytelnika, szczególnie badacza, niemieckojęzycznego wydania wierszy Witolda Wirpszy, która to publikacja uwybraźniła konkretyistyczny potencjał tej poezji.

Z uwagi na coraz szerzej akceptowany i popularyzowany koncept przekładu wyobcowującego, potrzebna staje się dyskusja o stereotypach. W tym kontekście interesuje nas, jakie przeszkody na drodze udanej komunikacji przekładowej stawiają wyobraźnia, wyobrażenia i stereotypy kształtowane w określonym kręgu językowym i kulturowym. Trudno pominąć polityczne aspekty tego zagadnienia i wagę przekładów w procesie kształtowania wyobrażeń tego, co obce. Te kwestie podjął Tomasz Bilczewski, zajmujący się rolą przekładu w powstawaniu wspólnot wyobrażonych oraz zmieniającym się wraz kształtowaniem formacji ponadnarodowych myśleniem o tłumaczeniu. Również o powiązaniach wyobraźni, przekładu i pamięci kul-

turowej w *Wybrańcu* Tomasza Manna (oryginale i polskim tłumaczeniu) pisze Katarzyna Lukas. W podobnej perspektywie Aleksandra Szymił omawia angielski przekład *Lubiewa* Michała Witkowskiego, zaś Monika Adamczyk-Garbowska oraz Marta Kaźmierczak przedstawiają konsekwencje wynikające z przeniesienia tekstu tłumaczonego w kontekst trzeciej kultury.

Parafrazując Wittgensteinowskie twierdzenie, można by powiedzieć, iż granica wyobraźni jest granicą wolności tłumacza – co nie ma na celu wskrzeszenia sporów wokół zagadnienia autorstwa tłumacza, stawia natomiast pytanie o jego miejsce w tekście, aktualną, zaznaczoną przez twórczą wyobraźnię obecność. Pomieszczone w tomie eseje to przenikliwe, empatyczne i odkrywcze portrety tłumaczy, będących w równym stopniu twórcami dzieł oryginalnych: Zofii Chądzyńskiej i Paula Celana. Autorki obu szkiców, Natalia Gendaj i Joanna Roszak, sięgają po odkrywcze metafory oddające osobowość twórców. Podobnie wyobraźnię Elżbiety Tabakowskiej – autorki najnowszego polskiego przekładu *Alicji w Krainie Czarów* – opisuje Anna Rogulska.

Słowa Marcela Prousta otwierające to krótkie wprowadzenie przywołujemy za Clive'em Scottem. Pojawiają się one w jego szkicu będącym komentarzem do kubistycznych tłumaczeń utworów Rimbauda i jednocześnie wykładem autorskiej, bardzo odważnej koncepcji translacyjnej Scotta tłumacza. Jesteśmy jednak przekonane, że cytowana fraza wyraża doświadczenie wspólne dla autora, badacza i czytelnika przekładu.

2.

Autorzy i redaktorzy najbliższego numeru chcą zapytać o status współczesnych anglosaskich studiów modernistycznych i o konsekwencje odnowionego zainteresowania kategorią modernizmu dla badań nad XX-wieczną literaturą polską. Tom powstaje, gdy czynione są już podsumowania kilkunastoletniej kariery kategorii „nowych modernizmów”, wypromowanej przez Modernist Studies Association (MSA). Kontekstem i inspiracją są tu takie opracowania, jak opublikowana dwadzieścia lat temu ważna, rewidująca zastane poglądy książka *Modernisms* Petera Nichollsa czy wydany przed dziesięciu laty manifest Marjorie Perloff *Modernizm XXI wieku*.

Zapraszamy do lektury!

Anita Jarzyna, Adriana Kovacheva, Katarzyna Kućzyńska-Kościana, Ewa Rajewska, Marcin Jaworski, Piotr Śniedziewski